Για μία ηθική άθεη και αντιειδιστική

«Στην αρχή-αρχή της *Γένεσης*, γράφει ότι ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο για να άρχει "των ιχθύων της θαλάσσης και των πετεινών του ουρανού και πάντων των κτηνών". Βεβαίως, τη *Γένεση* τη συνέταξε ένας άνθρωπος κι όχι ένα άλογο. Δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι ο Θεός είχε πραγματικά θελήσει να βασιλεύει ο άνθρωπος στα άλλα πλάσματα. Είναι πιο πιθανό ότι ο άνθρωπος επινόησε το Θεό για να καθαγιάσει την εξουσία που σφετερίστηκε πάνω στην αγελάδα και στο άλογο»,

Μίλαν Κούντερα, *Η αβάσταχτη ελαφρότητα του Είναι*, μτφ. Κατερίνα Δασκαλάκη, Άλτερ Έγκο Μ.Μ.Ε. Α.Ε., 2007, σ. 291.

Είναι αδιαμφισβήτητο πως ο σημερινός ειδισμός στις δυτικές κοινωνίες συνδέεται συχνά και σε μεγάλο βαθμό με τον χριστιανισμό, όχι μόνο γιατί για τη συγκεκριμένη θρησκεία το ζώο δεν διαθέτει ψυχή και επομένως δεν υπάρχει θέση για αυτό στον επουράνιο παράδεισο, όχι μόνο γιατί παραδοσιακά θεωρείται λιγότερο έξυπνο από τον άνθρωπο, ούτε υποφέρει εξίσου με αυτόν, και συνεπώς δεν μπορεί να γίνει αποδέκτης δικαιωμάτων: εξάλλου οι θεολόγοι, ακόμη και όταν δεν αντιλαμβάνονται τα μη ανθρώπινα όντα ως απλά αντικείμενα, αλλά ως άξια ηθικής θεώρησης, τα αντιμετωπίζουν πρωτίστως ως αθώα, ανώριμα και άλογα ή με χαμηλά επίπεδα νοημοσύνης. Ωστόσο, επειδή τα δικαιώματα των άλλων ζώων καταπατούνται σε κάθε εποχή, θα ήταν άδικο να παραβλέψουμε πως η αντίληψη σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος είναι κάτι εντελώς διαφορετικό από τα ζώα δεν ανάγεται αποκλειστικά σε θρησκευτικές παραδόσεις, αφού και με την έλευση της εποχής των φώτων (Διαφωτισμός) και της ορθολογικής κριτικής των θρησκειών ελάχιστα πράγματα έχουν αλλάξει, γιατί ο ειδισμός των κυριότερων μονοθεϊστικών θρησκειών βρήκε την πλήρη υποστήριξη του άθεου ανθρωπισμού και έως σήμερα δεν μπορέσαμε να αποτινάξουμε από πάνω μας τα δεσμά αυτής της αντιορθολογικής αντίληψης του κόσμου, με συνέπεια να περάσουμε από τα ολοκαυτώματα στα θυσιαστήρια των θεών στα ολοκαυτώματα στους βωμούς της επιστημονικής έρευνας, της εντατικής κτηνοτροφίας, της αδηφάγου κοιλιάς της ανθρωπότητας. Γιατί μπορεί να μην αξιώνουν ο άνθρωπος να είναι πλασμένος κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του Θεού ή να μην τον θέλουν προικισμένο με μία αθάνατη ψυχή, ωστόσο πολλοί ορθολογιστές εξακολουθούν να διατείνονται ότι αυτός είναι κάτι άλλο, όχι απλώς ξεχωριστό, αλλά ανώτερα ξεχωριστό, καταλαμβάνει την υψηλότερη θέση στην κλίμακα της φύσης: μιας κλίμακας η οποία, αν στον χριστιανισμό συνεχίζεται με τους αγγέλους, τους αρχαγγέλους μέχρι τον θεό, στη λαϊκή ορθολογική και κοσμική σκέψη σταματά στον άνθρωπο, υμνώντας –με ακόμη μεγαλύτερη κομπορρημοσύνη– την

υπεροχή και την κυριαρχία του επί όλων των υπόλοιπων εμψύχων.

Όταν πρόκειται για ζώα η θρησκεία του συμφέροντος και της ιδιοτέλειας πάντα θριαμβεύει, ακόμη και μεταξύ ορθολογικών, λαϊκών και άθεων. Πολύ ορθά ο Μίλαν Κούντερα στην *Αβάσταχτη ελαφρότητα του Είναι* θα σαρκάσει πως «το δικαίωμα να σκοτώνει ένα ελάφι ή μία αγελάδα είναι το μόνο πράγμα για το οποίο ολόκληρη η ανθρωπότητα βρίσκεται αδελφικά σύμφωνη, ακόμη και στη διάρκεια των πιο αιματηρών πολέμων»: ο ειδισμός και ο ανθρωποκεντρισμός σε γενικές γραμμές είναι στοιχεία κοινά τόσο μεταξύ όσων πιστεύουν στον θεό όσο και εντός του αθεϊσμού, με συνέπεια να διαιωνίζονται οι μεταφυσικές παραδοχές που θεωρητικά απορρίπτονται – και εκείνοι που δηλώνουν αγνωστικιστές ή άθεοι να αδυνατούν να απελευθερωθούν από τον ειδισμό, αγνοώντας ακόμη και το νόημα του όρου ή την έκταση του προβλήματος που προκύπτει. Εντούτοις μία αντίληψη που αρνείται –βάσει των επιτευγμάτων του ορθού λόγου– την ύπαρξη ενός υπερβατικού θεού που δημιουργεί τον κόσμο, ενός θεού της αποκάλυψης, τα θρησκευτικά παραμύθια περί θεανθρώπου, ανάστασης, άμωμης σύλληψης κ.ά., δεν μπορεί παρά να είναι αντιειδιστική: μία ηθική απαλλαγμένη από θρησκευτικούς περιορισμούς, χωρίς τον φόβο του τιμωρού θεού, δεν μπορεί να μην είναι *και* αντιειδιστική.

Εκείνο που επιτακτικά καλούμαστε να κάνουμε στις σχέσεις μας με τα άλλα έμβια είναι να εφαρμόσουμε τις κατακτήσεις του ορθού λόγου, αποτινάζοντας τα βαρίδια που μας ωθούν να διατηρούμε σχέσεις κυριαρχίας και εκμετάλλευσης σε βάρος τους. Γιατί είναι –τουλάχιστον– παράξενο το γεγονός ότι, ενώ σχεδόν σε όλα τα προβλήματα της ζωής μας ο ορθός λόγος να υπολήπτεται ως το ύψιστο κριτήριο και ως η πλέον εξέχουσα ικανότητα του ανθρώπου, οι σχέσεις μας με τα μη ανθρώπινα να θεμελιώνονται σε θρησκευτικές αντιλήψεις, σε κληροδοτημένες παραδόσεις κλπ. Εντούτοις σήμερα μπορούμε να μιλάμε για το ανθρώπινο είδος με όρους συγκεκριμένους, ορθολογικούς και επιστημονικούς και όχι με όρους θεολογικούς, αφηρημένους και ανορθολογικούς, μελετώντας το με τις μεθόδους και τα εργαλεία των φυσικών επιστημών. Έτσι, αν είναι ο ορθός λόγος που μας οδηγεί σε μία εμπεριστατωμένη κατανόηση του κόσμου, είναι ο ίδιος ο ορθός λόγος και τα επιτεύγματά του που μας ωθούν στον αντιειδισμό, αναγνωρίζοντας τον Άλλο και στο κάθε ζώο, νοούμενο ως μοναδικότητα. Μία ορθολογική κοσμοθεώρηση οφείλει να αντιστέκεται σε κάθε είδους στρέβλωση και ιδιοτέλεια, όποιο και αν είναι το τίμημα. Δεν μπορούμε να εγκαταλείπουμε τον ορθό λόγο κάθε φορά που εμφανίζεται άβολος, δεν είναι θεμιτό να τον χρησιμοποιούμε κατά το δοκούν ούτε να εφαρμόζουμε δύο μέτρα και δύο σταθμά. Εξάλλου αυτό το πρόσφορο εργαλείο δεν είναι ένα άκαμπτο σχήμα που απλώς ταξινομεί άπαξ, αποκλείει την έκπληξη και δογματικά ερμηνεύει τα πάντα βάσει προκατασκευασμένων εννοιών, αλλά είναι ένα εργαλείο ιστορικό, ανοιχτό και σε διαρκή εξέλιξη. Ο ορθός λόγος, η ορθολογική και μη μεταφυσική προσέγγιση του κόσμου, δύναται να προσφέρει στην ίδια την ηθική τα εργαλεία που χρειάζονται, ώστε, υπερβαίνοντας το στάδιο του απλουστευτικού συναισθηματισμού, να περάσει σε εκείνο των στέρεων επιχειρημάτων και να εδραιωθεί. Αν είναι ο ορθός λόγος που μας οδήγησε στη «Διακήρυξη του Κέιμπριτζ για τη συνείδηση», σύμφωνα με την οποία υπάρχουν και άλλα αισθανόμενα και νοήμονα ζώα πλην του ανθρώπου, είναι και πάλι ο ορθός λόγος που συνεχώς μας ωθεί να διευρύνουμε τη

σφαίρα της ηθικής και πολιτικής θεώρησης των μη ανθρώπινων όντων, καθώς καταρρέουν κατηγορίες, ταξινομήσεις, έννοιες, πραγματικά τείχη που μία δογματική ερμηνεία του ορθολογισμού είχε φροντίσει να υψωθούν μεταξύ μιας συγκεκριμένης αντίληψης του ανθρώπου (δυτικού, λευκού, χριστιανού κλπ.) και όλων των υπόλοιπων πλασμάτων.

Ενδεχομένως η επίδραση της θεωρίας της εξέλιξης να υπήρξε καθοριστική, αλλά δεν κατόρθωσε να κατεδαφίσει τον ανθρωποκεντρικό ισχυρισμό περί ποιοτικά διαφορετικής και εξαιρετικής ιδιαιτερότητας του ανθρώπου εν σχέσει προς τα άλλα είδη, με αποτέλεσμα να παρασυρόμαστε σε χονδροειδείς παρερμηνείες και σε λανθασμένες αντιλήψεις. Για παράδειγμα, ο άνθρωπος δεν κατάγεται από τον χιμπαντζή, όπως λανθασμένα πιστεύεται, αλλά ο άνθρωπος και ο χιμπαντζής έχουν κοινό πρόγονο. Δεν πρόκειται για ήσσονος σημασίας διαφορά, γιατί το να είσαι εγγόνι ενός είδους, αντί για ξάδερφος, συνεπάγεται μία προνομιακή –και όχι μία παράλληλη– θέση στην πορεία της εξέλιξης και συμβάλλει στη στρεβλή πρόσληψη του πραγματικού περιεχομένου της θεωρίας, σύμφωνα με την οποία δεν υπάρχει κάποια πυραμίδα την κορυφή της οποίας καταλαμβάνει θριαμβευτικά ο Homo sapiens: απεναντίας βρισκόμαστε ενώπιον ενός «δένδρου» που διακλαδίζεται με εκατομμύρια τρόπους και ο άνθρωπος δεν είναι παρά ένα από αυτά τα κλαδιά, που προέρχονται από την ίδια ρίζα (αρχέγονο γενετικό υλικό) και από τα οποία κανένα δεν κατέχει κυρίαρχη θέση. Η εξέλιξη δεν οδηγεί σε μία αύξηση της τάξης και της πολυπλοκότητας, προς το «σημείο Ωμέγα», γιατί δεν είναι αυτός ο τρόπος με τον οποίον η σύγχρονη βιολογία αντιλαμβάνεται τον κόσμο. Η εξέλιξη συνεπάγεται αλλαγή, αλλά όχι απαραιτήτως πρόοδο. Και σε τελική ανάλυση τι σημαίνει πρόοδος; Τα περιβάλλοντα μεταβάλλονται και ό,τι σήμερα είναι καλά προσαρμοσμένο αύριο, σε διαφορετικές συνθήκες, μπορεί να μην είναι. Όταν αναφερόμαστε σε ζωντανούς οργανισμούς, δεν είναι θεμιτό να μιλάμε για λιγότερο ή περισσότερο εξελιγμένα είδη. Όλα τα είδη είναι εξίσου εξελιγμένα: τα ερπετά που βρίσκονται σήμερα πάνω στη Γη δεν είναι τα ίδια με εκείνα από τα οποία προήλθαν οι μεγάλες ομάδες των πτηνών πριν από εκατομμύρια χρόνια – και αυτά με τη σειρά τους έχουν εξελιχθεί. Είναι λάθος να θεωρούμε ότι μία δομή που εμφανίζει κάποιο βαθμό πολυπλοκότητας σε ένα είδος, όπως το γνωρίζουμε σήμερα, δεν μπορεί να προέκυψε από μία δομή η οποία αρχικώς ήταν περισσότερο (και όχι λιγότερο) πολύπλοκη στο *προγονικό είδος.*

Στη διάρκεια του 20ού αιώνα επιστήμες όπως η βιολογία προχώρησαν με αποφασιστικότητα στην οριστική ενοποίηση του κόσμου των έμβιων, στην αναγνώριση της συνέχειας μεταξύ των οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων και όσων νέων μορφών ανακαλύφτηκαν πρόσφατα, μέχρι εκείνων σε μικροκλίμακα. Στη φύση υφίσταται μία βαθιά ενότητα και δεν υπάρχει κάποια υπερβατική πλευρά του ανθρώπινου σε θέση να στοιχειοθετήσει μία ρήξη, ένα άλμα, έτσι ώστε να χαραχθεί μία αγεφύρωτη (μεταφυσική) απόσταση από τα άλλα όντα, τέτοια που να νομιμοποιεί διακρίσεις και διαχωρισμούς. Στην πραγματικότητα όσο και αν προσπαθήσαμε, ό,τι και αν επινοήσαμε, προκειμένου να παγιώσουμε κάποια μορφή ρήξης μεταξύ του ανθρώπινου και του άλλου ζώου, αυτή η ρήξη δεν υφίσταται: πολλά ζώα κατέχουν ό,τι θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως νου, ορισμένα έχουν αυτοσυνείδηση και ενεργούν με προθετικότητα και επίγνωση των σκοπών, δημιουργούν πολιτισμούς και γλώσσες, εκφράζουν συναισθήματα και εκδηλώνουν συμπεριφορές που συνδέονται βαθιά με την

ηθική, όπως η συμπόνια, και η συναισθηματική ταύτιση με κάποιον άλλο. Δεν έχει νόημα να αποδίδουμε στον άνθρωπο έναν περισσότερο εξελιγμένο νου (απλώς γιατί πιστεύουμε ότι διαθέτει πιο πολύπλοκο εγκέφαλο), όπως δεν έχει νόημα να δημιουργούμε ιεραρχίες λιγότερο ή περισσότερο τέλειων μορφών όσφρησης ή όρασης, γιατί η επιλογή επιβραβεύει ό,τι είναι πιο κατάλληλο για ένα συγκεκριμένο περιβάλλον και προσαρμόζεται καλύτερα σε αυτό – όχι ό,τι εμείς οι άνθρωποι κρίνουμε ότι είναι το απολύτως καλύτερο. Η ζωική νοημοσύνη δεν είναι μία νοημοσύνη λιγότερο ανεπτυγμένη της ανθρώπινης: είναι μία διαφορετική νοημοσύνη, γιατί υπάρχουν πολλές και διαφορετικές μορφές νοημοσύνης, όλες όμως είναι τέτοιες στο μέτρο που βοηθούν τα διαφορετικά όντα να προσαρμοστούν στα εκάστοτε περιβάλλοντα. Οι ικανότητες των ζώων κλίνονται στον πληθυντικό αριθμό: όχι μόνο κάθε είδος, όχι μόνο μεταξύ των ειδών, αλλά και εντός του ιδίου είδους παρατηρούνται διαβαθμίσεις: το κάθε ζώο είναι μία ενικότητα, αναπτύσσει εκείνες τις ικανότητες που το βοηθούν να θέτει προβλήματα και να τα επιλύει, να βρίσκει τρόπους να ικανοποιεί τις επιθυμίες του εντός του ιδιαίτερου περιβάλλοντος στο οποίο ζει. Εκεί όπου οι ειδιστές βλέπουν ένα ρήγμα θα πρέπει να φροντίσουμε για μία γερή αρμογή. Και αν σήμερα πολλά είναι εκείνα που μας διαφεύγουν, όταν βρισκόμαστε μπροστά σε περιπτώσεις πλασμάτων τα οποία γνωρίζουμε ελάχιστα, γιατί ο κόσμος τους είναι πολύ διαφορετικός από τον δικό μας, ώστε να μπορούμε να τον κατανοήσουμε, θα ήταν πιο συνετό να αναρωτηθούμε μήπως αυτό οφείλεται στην ανεπάρκεια των δικών μας μεθοδολογικών και επιστημολογικών εργαλείων. Δεδομένου ότι η γραμμή που θα ήθελε να διαχωρίσει τα ανθρώπινα από τα άλλα ζώα γίνεται ολοένα πιο λεπτή και σαθρή, οφείλουμε να είμαστε προσεκτικοί ως προς το ποιον αποκλείουμε –αν δεχτούμε ότι έχουμε το δικαίωμα να αποκλείσουμε κάποιον– από τη σφαίρα της ηθικής θεώρησης. Και αυτή την πραγματικότητα μία ορθολογική, λαϊκή και δίχως προκαταλήψεις οπτική δεν μπορεί να μην τη λαμβάνει υπόψη της. Μολονότι και ο άνθρωπος με τη σειρά του είναι ένα είδος μοναδικό, με ξεχωριστά και απαραμείωτα χαρακτηριστικά, αυτό δεν σημαίνει πως για μία υλιστική και φυσιοκρατική οπτική είναι κάτι περισσότερο από ένα ακόμη έκκεντρο ζώο στον κόσμο της φύσης.

Η ασυνέπεια του δογματικού εργαλειακού και στενά ωφελιμιστικού ορθολογισμού μας αναδεικνύεται ιδιαίτερα σε τρεις περιπτώσεις. Η πρώτη αφορά τη διάκριση του καλού (ό,τι προσφέρει ικανοποίηση) από το κακό (ό,τι προκαλεί πόνο) βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων και κανόνων: είναι κακό να σκοτώνουμε, γιατί το θύμα υποφέρει και νιώθει πόνο και γιατί οποιοσδήποτε κάποια στιγμή ενδέχεται να βρεθεί στη θέση του. Θέτοντας σε πρώτο πλάνο το κριτήριο της ικανότητας ενός πλάσματος να νιώθει πόνο ή/και απόλαυση, τίθενται ορισμένα θεμελιώδη ηθικά ερωτήματα: Πώς μπορούμε να δικαιολογήσουμε ορθολογικά τον ειδισμό, αν η συγκεκριμένη ικανότητα είναι το πρώτο θεμέλιο της ηθικής και αν διατρέχει όλα σχεδόν τα έμβια όντα; Πώς μπορούμε, δίχως να παραβιάζουμε την αρχή της μη αντίφασης, να υποστηρίζουμε ταυτοχρόνως ότι είναι κακό να σκοτώνουμε έναν άνθρωπο, γιατί αυτό θα του προκαλέσει πόνο, αλλά είναι σωστό να φονεύουμε ένα ζώο, ακόμη και όταν κάτι τέτοιο θα του προκαλέσει πόνο; Πώς μπορούμε να νομιμοποιήσουμε την άποψη ότι το ανθρώπινο είδος έχει μεγαλύτερη αξία από τα άλλα; Δεν μπορούμε να το κάνουμε παρά μόνο παραβιάζοντας τις ίδιες τις αρχές του ορθολογισμού και επικαλούμενοι μεταφυσικές και αόριστες θεωρήσεις: η ηθική

του ειδισμού είναι αναπόφευκτα μία μη βιώσιμη εκφυλισμένη ηθική, δεδομένου ότι επιβάλλει μεροληπτικούς κανόνες και στάσεις ζωής που είναι ακατάλληλες για την προώθηση του καλού και της ευτυχίας των όντων και προάγγελοι γενοκτονιών. Η συνηθισμένη ένσταση απέναντι στα επιχειρήματα των αντιειδιστών: «Γιατί δεν θα έπρεπε να σκοτώνουμε ζώα, αφού ούτως ή άλλως και αυτά σκοτώνονται και τρώγονται μεταξύ τους;» ηχεί αν μη τι άλλο παράδοξη, καθώς οι άνθρωποι, που κατά κανόνα θεωρούν τον εαυτό τους ανώτερο από τα άλλα ζώα, ξαφνικά καταφεύγουν σε ένα επιχείρημα που ουσιαστικά σημαίνει ότι, ως προς την ηθική μας, θα οφείλαμε να εναρμονιζόμαστε με τα ζώα και να κάνουμε ό,τι και αυτά!

Η δεύτερη αφορά τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουμε τις λεγόμενες «οριακές περιπτώσεις», παναπεί τα βρέφη, τα άτομα με μορφές νοητικής «υστέρησης», με κινητικά προβλήματα κ.ά., στα οποία κανείς δεν θα σκεφτόταν να αρνηθεί τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, μολονότι πολλά ζώα είναι ασύγκριτα πιο «λογικά» ή «ικανότερα» από αυτά. Αν τα συγκεκριμένα υποκείμενα γίνονται ολοένα πιο ορατά στις κοινωνίες μας, την ίδια στιγμή στερούμε τα πλέον βασικά δικαιώματα από τα ζώα που χρησιμοποιούμε σε πειράματα ή από όσα εκτρέφουμε – και όλα αυτά με τη συναίνεση του νόμου και της Διεθνούς Διακήρυξης των Δικαιωμάτων των Ζώων! Ας φανταστούμε τις αντιδράσεις που θα ξεσηκώνονταν, αν στην Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ενσωματωθεί ένα άρθρο που θα προβλέπει ότι «οι άνθρωποι που εκτρέφονται για τη διατροφή άλλων ανθρώπων πρέπει να στεγάζονται, να τρέφονται, να μετακινούνται και να θανατώνονται χωρίς πρόκληση πόνου και αγωνίας»! Ωστόσο αξίζει να αναρωτηθούμε γιατί η ιδέα να χρησιμοποιούνται άνθρωποι με υστέρηση σε βιοϊατρικά πειράματα μας θυμίζει την εγκληματική ναζιστική βαρβαρότητα και προκαλεί μέσα μας ηθική αποστροφή, ενώ, όταν διαβάζουμε ότι χιμπατζήδες χρησιμοποιούνται σε πειράματα και συχνά δολοφονούνται, αυτό μας αφήνει αδιάφορους.

Η τρίτη κραυγαλέα ασυνέπεια της στάσης μας απέναντι στα ζώα παρατηρείται στα είδη με τα οποία επιλέγουμε να τρεφόμαστε. Η πλειονότητα των ανθρώπων που ακολουθούν τη διατροφή της μπριζόλας διακρίνουν τα ζώα που καταλήγουν στο πιάτο μας από εκείνα με τα οποία δενόμαστε συναισθηματικά και επομένως δεν τους επιφυλάσσουμε την ίδια τύχη (όπως οι γάτοι και τα σκυλιά, τουλάχιστον στη δυτική γαστρονομία). Η ασυνέπεια έγκειται στο γεγονός ότι πρόκειται για διαχωρισμό αυθαίρετο που στερείται οποιασδήποτε λογικής βάσης. Επιπροσθέτως πρόθυμα και με ευχαρίστηση καταβροχθίζουμε τα πτώματα όσων ζώων εμείς προσωπικά δεν θα νιώθαμε σε θέση να σκοτώσουμε – αρκεί να το κάνουν άλλοι!

Αντιειδισμός και αθεϊσμός, ακόμη και αν δεν νοούνται ως συνώνυμα, δεν μπορούν να μην εμπερικλείουν ο ένας τον άλλον, στον βαθμό που παλεύουν να βρουν λύσεις σε εν πολλοίς ανάλογα προβλήματα, καθώς είναι εκατοντάδες οι επιστημονικές, πολιτικές και φιλοσοφικές συνεπαγωγές μιας ανθρωποκεντρικής κοσμοθεώρησης: από την ηθική νομιμοποίηση των πάσης φύσεως διακρίσεων μέχρι στη στρεβλή ερμηνεία των επιστημονικών δεδομένων· από την οικοδόμηση μιας κοσμολογίας με ελάχιστα κέντρα και πολλές περιφέρειες μέχρι την αιτιολόγηση διάφορων και συστηματικών μορφών βίας· από τη μεθοδολογική απόρριψη του πληθυντικού αριθμού, του πλουραλισμού και της

πολλαπλότητας μέχρι την ιδέα ενός κόσμου «σχεδιασμένου ευφυώς και προς όφελος ενός συγκεκριμένου είδους» και τη συστηματική χρήση του δόγματος και της άγνοιας ως οργάνων εξουσίας και ελέγχου. Είναι στο σημείο αυτό που αναδεικνύεται η ανάγκη ενός ριζικού ξεπεράσματος του ανθρωποκεντρισμού ως εντονότατη κοινή απαίτηση τόσο του αντιειδισμού όσο και του αθεϊσμού. Πρόκειται για την ίδια μάχη: κοινοί αντίπαλοι, κοινές προϋποθέσεις, κοινά επιθυμητά αποτελέσματα. Άθεοι και αντιειδιστές θα έπρεπε να σχεδιάζουν κοινές εκστρατείες και στρατηγικές. Και αν το γεγονός ότι κακοποιούμε και δολοφονούμε υποκείμενα μιας ζωής δεν πείθει ως επιχείρημα, τότε ας μποϊκοτάρουμε έστω τον «πολιτισμό της θυσίας στους θεούς», δεδομένου ότι η κατανάλωση κρέατος συνδεόταν και σε μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να συνδέεται με θρησκευτικές εορτές και με γαστρονομικές παραδόσεις που σχετίζονται με τη λατρεία αγίων.

Δεν υπάρχει άλλος λόγος για να προβαίνουμε σε διακρίσεις σε βάρος των υπόλοιπων υπάρξεων παρά μόνο ο νόμος του ισχυρότερου και της κυριαρχίας: και αυτό δεν έχει να κάνει ούτε με τον ορθό λόγο ούτε με τη δικαιοσύνη: όποιος συνειδητά και έμπρακτα απορρίπτει κάθε επουράνια και επίγεια εξουσία, κάθε έννοια υπερβατικής και εμμενούς αρχής δεν μπορεί να μην είναι αντιειδιστής· το αντίθετο δεν συνιστά παρά αντίφαση και εσωτερική σύγκρουση. Οφείλουμε να απέχουμε από οποιαδήποτε πράξη θα μπορούσε να προκαλέσει πόνο σε άλλα έμψυχα – όπως ακριβώς δεν πρέπει να υποδουλώνουμε, να κακοποιούμε ή να θανατώνουμε άλλους ανθρώπους μόνο και μόνο επειδή είναι διαφορετικοί από εμάς. Όσο κοπιαστικό και αν είναι να αλλάξουμε τις συνήθειές μας, τις αντιλήψεις μας και τη συμπεριφορά μας απέναντι στα ζώα, όποιο ανθρώπινο πλάσμα επιθυμεί να θεωρείται λογικό και έχει μία χειραφετητική κοσμοθεώρηση είναι και ηθικά-πολιτικά υποχρεωμένο να πράττει αναλόγως. Κάθε άθεος ορθολογιστής οφείλει να αντιληφθεί αυτήν τη δραματική αντίφαση, συνειδητοποιώντας πως το κρέας στο τραπέζι του είναι στην πραγματικότητα το κομμάτι του πτώματος ενός αισθανόμενου πλάσματος, πίσω από το οποίο κρύβονται οικονομικές και πολιτικές σχέσεις, και πως η χορτοφαγική ή η βίγκαν διατροφή δεν αποτελεί μαζοχιστική παραξενιά, αλλά την άμεση συνέπεια μίας πνευματικά και διανοητικά ειλικρινούς, λαϊκής και ορθολογικής ηθικής.

***Ο **Παναγιώτης Τσιαμούρας** είναι διδάκτορας φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.